

DOI: <https://doi.org/10.36719/2789-6919/50/69-72>

Sevda Tağıyeva
Azərbaycan Dillər Universiteti
<https://orcid.org/0009-0008-4734-2362>
sevdatagiyeva804@gmail.com

Heydər Əliyev siyasətində dövlətçilik prinsipləri və milli inkişaf modeli

Xülasə

Məqalədə ümummilli lider Heydər Əliyevin dövlətçilik prinsipləri, milli inkişaf modeli və bu modelin Azərbaycan Respublikasının siyasi, iqtisadi, sosial və mədəni həyatında oynadığı mühüm rol ətraflı şəkildə araşdırılır. Tədqiqatda Heydər Əliyev siyasətinin strateji mahiyyəti və onun çoxşaxəli təsir mexanizmləri elmi əsaslarla təhlil olunur. Müəllif qeyd edir ki, Heydər Əliyev dövlət idarəçiliyində milli maraqların qorunması, dövlət müstəqilliyinin dönməzliyinin təmin edilməsi və hüquqi, demokratik, dünyəvi dövlətin qurulması kimi fundamental prinsipləri əsas istiqamət kimi müəyyənləşdirmişdir.

Məqalədə Heydər Əliyevin milli ideologiyasının – azərbaycançılıq məfkurəsinin formalaşmasında rolu və bu ideologiyanın cəmiyyətin mədəni birliyini, milli özünüdərkini və dövlətçilik təfəkkürünü möhkəmləndirən ideya əsasları kimi əhəmiyyəti elmi baxımdan izah edilir. Nəticə etibarilə, Heydər Əliyevin siyasi irsi Azərbaycanın müasir inkişaf modelinin təməl daşı kimi təqdim olunur, onun dövlətçilik konsepsiyasının bu gün də ölkənin strateji kursunu müəyyən edən əsas ideoloji baza kimi aktuallığını qoruduğu qənaətinə gəlinir. Bu baxımdan məqalə mühüm əhəmiyyət daşıyır, xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Açar sözlər: *Heydər Əliyev, dövlətçilik, milli inkişaf, strategiya, ideologiya, müstəqillik*

Sevda Taghiyeva
Azerbaijan University of Languages
<https://orcid.org/0009-0008-4734-2362>
sevdatagiyeva804@gmail.com

Statehood Principles and the National Development Model in Heydar Aliyev's Policy

Abstract

The article thoroughly examines the principles of statehood, the national development model of the national leader Heydar Aliyev, and the crucial role this model has played in the political, economic, social, and moral life of the Republic of Azerbaijan. The study scientifically analyzes the strategic essence of Heydar Aliyev's policy and its multifaceted mechanisms of influence. The author emphasizes that in state governance, Heydar Aliyev identified the protection of national interests, the irreversibility of state independence, and the establishment of a legal, democratic, and secular state as the main guiding principles.

The article also explains, from a scholarly perspective, Heydar Aliyev's role in the formation of the national ideology — the concept of Azerbaijanism — and the importance of this ideology as a foundational idea that strengthens the moral unity of society, national self-awareness, and statehood consciousness. Consequently, Heydar Aliyev's political legacy is presented as the cornerstone of Azerbaijan's modern development model, and it is concluded that his concept of statehood continues to serve as the main ideological foundation shaping the country's strategic course today.

Keywords: *Heydar Aliyev, statehood, national development, strategy, ideology, independence*

Giriş

Heydər Əliyevin dövlətçilik konsepsiyası milli suverenliyin qorunması və dövlətin dayanıqlı inkişafının təmin edilməsinə əsaslanır. Onun siyasətində dövlət anlayışı yalnız inzibati sistem deyil, həm də milli ideya, xalqın mənəvi birliyi və siyasi iradəsinin ifadəsidir. Heydər Əliyev qeyd edirdi ki, “Dövlət müstəqilliyi xalqın ən böyük sərvətidir, onu qorumaq hər bir vətəndaşın borcudur”. Bu prinsip onun rəhbərlik fəaliyyətinin əsasını təşkil etmişdir. O, milli dövlətin qurulmasında hüquqi dövlət konsepsiyasını prioritet sayır, qanunun aliliyini və idarəetmədə şəffaflığı təmin edən mexanizmlər yaratmışdır.

Müstəqillik dövründə Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə qəbul edilən 1995-ci il Konstitusiyası demokratik, hüquqi və dünyəvi dövlətin ideya əsasını müəyyənləşdirmiş, dövlətin struktur və idarəçilik mexanizmini formalaşdırmışdır. Dövlət idarəetməsində milli maraqların qorunması, beynəlxalq münasibətlərdə bərabərlik və tərəfdaşlıq siyasəti bu konsepsiyanın başlıca istiqamətləridir.

Tədqiqat

Heydər Əliyevin dövlətçilik fəlsəfəsində əsas prinsip “güclü dövlət – güclü xalq” ideyası olmuşdur. O, daim vurğulayırdı ki, “Dövlət müstəqilliyi xalqın ən böyük sərvətidir, onu qorumaq hər bir vətəndaşın borcudur”. Bu fikir onun rəhbərlik fəaliyyətinin ideya bünövrəsini təşkil etmişdir. Heydər Əliyev müstəqil Azərbaycanın inkişafını yalnız hüquqi və demokratik əsaslar üzərində mümkün sayırdı. O, dövlət quruculuğunda hüquqi dövlət konsepsiyasını prioritet istiqamət kimi qəbul etmiş, qanunun aliliyini, insan hüquq və azadlıqlarının təmin olunmasını, idarəetmədə şəffaflıq və məsuliyyət mexanizmlərinin yaradılmasını mühüm vəzifə kimi qarşıya qoymuşdur (Quliyev, 2001).

Heydər Əliyevin konsepsiyasında dövlət idarəetməsinin mühüm istiqamətlərindən biri milli maraqların qorunması və milli təhlükəsizliyin təmin edilməsidir. O, Azərbaycanın beynəlxalq münasibətlərdə müstəqil, bərabərhüquqlu və etibarlı tərəfdaş kimi çıxış etməsini vacib sayırdı. Xarici siyasətdə balanslı, pragmatik və milli maraqlara əsaslanan kursun həyata keçirilməsi sayəsində ölkə beynəlxalq arenada nüfuz qazandı, regional sabitliyin təminatında mühüm rol oynamağa başladı (Həsənov, 2004).

Heydər Əliyevin dövlətçilik konsepsiyası milli ideologiya, hüquqi dövlət və müasir idarəetmə prinsiplərinin sintezi üzərində qurulmuşdur. Onun siyasi irsi bu gün də Azərbaycanın dövlətçilik ənənələrinin qorunması, milli suverenliyin möhkəmləndirilməsi və sosial-siyasi sabitliyin təmin edilməsində mühüm nəzəri və praktik əhəmiyyət daşıyır.

Heydər Əliyev tərəfindən işlənmiş milli inkişaf modeli dərin strateji təfəkkürün, uzaqgörən siyasi zəkanın və dövlətçilik təcrübəsinin nəticəsi idi. Bu model Azərbaycan dövlətinin müstəqilliyini möhkəmləndirmək, onun iqtisadi, sosial və mənəvi dayaqlarını gücləndirmək məqsədi daşıyırdı. Heydər Əliyev anlayırdı ki, milli inkişaf yalnız bir istiqamətdə deyil, bütün sahələrin qarşılıqlı əlaqəsi və tarazlığı əsasında mümkündür (Yıldırım, 2018).

Heydər Əliyev iqtisadi müstəqilliyi dövlət suverenliyinin əsası hesab edirdi. O, neft sənayesinin dirçəldilməsi və beynəlxalq əməkdaşlıq vasitəsilə ölkəyə güclü iqtisadi potensial qazandırmaq məqsədi güdürdü. “Əsrin müqaviləsi”nin imzalanması bu strategiyanın parlaq təzahürü idi. Bu müqavilə sayəsində Azərbaycanın enerji resursları global iqtisadi sistemə inteqrasiya olundu, ölkəyə xarici sərmayələr cəlb edildi və yeni iqtisadi infrastruktur formalaşdı. İqtisadiyyatın neft sektorundan əldə olunan gəlirləri isə qeyri-neft sahələrinin inkişafına yönəldilərək ümumi milli iqtisadi sistemin dayanıqlığı təmin edildi (Əliyev, 2001).

Heydər Əliyev üçün milli inkişafın əsas məqsədi insan amilinin qorunması və vətəndaşların rifahının yaxşılaşdırılması idi. O, sosial siyasətdə əhalinin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsini, yoxsulluğun azaldılmasını, təhsil və səhiyyə sistemlərinin müasirləşdirilməsini prioritet sayırdı. Bu məqsədlə sosial proqramlar qəbul edildi, əmək bazarının tənzimlənməsi, pensiya və sosial müdafiə sisteminin təkmilləşdirilməsi istiqamətində ardıcıl islahatlar aparıldı. Heydər Əliyev vurğulayırdı ki, iqtisadi inkişafın mənası yalnız rəqəmlərdə deyil, insanın layiqli həyat şəraitində əks olunmalıdır.

Milli inkişaf modelinin ən mühüm dayaqlarından biri milli-mənəvi dəyərlərin qorunması və inkişaf etdirilməsi idi. Heydər Əliyev milli ideologiyanın əsasında Azərbaycançılıq məfkurəsini

qoydu. Bu ideya xalqın birliyini, dilini, mədəniyyətini və tarixi irsini qorumaqla yanaşı, vətəndaş həmrəyliyinə də gücləndirirdi. O, mənəvi inkişafı dövlətin siyasi sabitliyinin mühüm elementi kimi qiymətləndirirdi. Təhsil, elm və mədəniyyət sahələrində islahatlar aparılaraq gənc nəslin milli ruhda tərbiyəsi təmin olundu (Əliyev, 1997).

Heydər Əliyev dövlət idarəçiliyini sistemli, mərhələli və elmi əsaslarla həyata keçirən dahi dövlət xadimi idi. Onun rəhbərliyi ilə formalaşan idarəetmə modeli müasir dövlətçilik anlayışına uyğun olaraq düşünülmüş, məqsədyönlü və strateji xarakter daşıyırdı. Heydər Əliyev islahatları yalnız formal dəyişikliklər kimi deyil, cəmiyyətin dərin qatlarında gedən sosial-siyasi prosesləri nəzərə almaqla, “təkamül yolu ilə inkişaf” prinsipi əsasında həyata keçirirdi. Bu prinsip onun siyasətinin əsas fəlsəfəsini təşkil edir və sabitlik, ardıcılıq, planlılıq kimi meyarları özündə birləşdirirdi (Əliyev, 1998).

Dövlət aparatında peşəkarlığın artırılması, idarəetmədə şəffaflığın təmin olunması, vətəndaş məsuliyyətinin yüksəldilməsi və kadr siyasətində səriştəliliyin önə çəkilməsi Heydər Əliyev dövrünün əsas idarəetmə istiqamətləri idi. O, hesab edirdi ki, dövlət idarəçiliyində əsas qüvvə savadlı, vətənpərvər və məsuliyyətli kadrlardır. Buna görə də, dövlət qurumlarında çalışan şəxslərin peşə bacarıqlarının təkmilləşdirilməsi, gənc mütəxəssislərin dövlət idarəçiliyinə cəlb olunması və kadr seçimində şəffaflıq prinsiplərinə əməl edilməsi daim diqqət mərkəzində idi (Əliyev, 2003).

Heydər Əliyev islahatları yalnız iqtisadi və inzibati sahələrlə məhdudlaşmırdı. Onun rəhbərliyi ilə təhsil, ordu quruculuğu, mədəniyyət və diplomatiya kimi strateji sahələrdə aparılan dərin dəyişikliklər milli dövlətçiliyin sütunlarını daha da möhkəmləndirdi. Təhsil sahəsində həyata keçirilən islahatlar intellektual potensialın inkişafına, gənclərin vətənpərvərlik ruhunda tərbiyəsinə və müasir elmi biliklərin mənimsənilməsinə xidmət edirdi.

Ordu quruculuğu sahəsində Heydər Əliyev dövlətin təhlükəsizliyini təmin edən əsas dayağı – vahid milli ordunu formalaşdırmağa nail oldu. Onun uzaqgörən siyasəti nəticəsində ordu təkcə hərbi qüvvə deyil, həm də milli ruhun, müstəqilliyin və dövlət suverenliyinin simvoluna çevrildi. Müasir silahlanma, nizam-intizam, vətənpərvərlik və döyüş hazırlığı prinsipləri üzərində qurulan Azərbaycan ordusu regionda güclü hərbi qüvvəyə çevrildi.

Diplomatiya sahəsində isə Heydər Əliyev balanslaşdırılmış, pragmatik və çoxvektorlu xarici siyasət yürüdü. Onun məqsədi Azərbaycanın milli maraqlarını qorumaq, beynəlxalq aləmdə ölkənin nüfuzunu artırmaq və dayanıqlı əməkdaşlıq münasibətləri qurmaq idi. Bu siyasət nəticəsində Azərbaycan həm region dövlətləri, həm də beynəlxalq təşkilatlarla səmərəli əlaqələr qurdu, ölkənin geosiyasi mövqeyi gücləndi. Heydər Əliyevin dövlət idarəçiliyi modeli yalnız bir dövrün idarəetmə təcrübəsi deyil, həm də müasir Azərbaycan dövlətçiliyinin təməlini təşkil edən strateji konsepsiyadır. Onun tətbiq etdiyi prinsiplər – sabitlik, ardıcılıq, səriştəlilik və milli maraqlara sədaqət bu gün də Azərbaycan Respublikasının inkişaf yolunu müəyyən edən əsas ideoloji dayaqlardan biri kimi qalmaqdadır (Əliyev, 1995).

Heydər Əliyevin müəyyən etdiyi inkişaf strategiyası bu gün də Azərbaycan Respublikasının dövlət siyasətinin ideoloji və praktiki əsasını təşkil edir. Ulu Öndərin yaratdığı dövlət idarəçiliyi modeli müstəqil Azərbaycanın sabit, təhlükəsiz və dayanıqlı inkişafının təminatına çevrilmişdir. Onun müəyyən etdiyi “milli maraqlar – güclü dövlət – dinamik iqtisadiyyat – sosial rifah” formulu yalnız bir siyasi konsepsiya deyil, həm də xalqın rifahı, milli kimliyin qorunması və müasir dövlət quruculuğunun ideoloji istiqamətini müəyyənləşdirən strateji xətt kimi qəbul olunur (Məmmədov, 2002). Dinamik iqtisadiyyat prinsipi iqtisadi islahatların ardıcıl aparılması, bazar iqtisadiyyatına keçidin mərhələli şəkildə reallaşdırılması və strateji resurslardan səmərəli istifadəni nəzərdə tuturdu. Sosial rifah komponenti isə vətəndaşın həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi, sosial ədalətin və bərabər imkanların təmin olunması kimi məqsədlərə xidmət edirdi (Əliyev, 1994).

Heydər Əliyev siyasətinin universal və zamanadavamlı xarakter daşması təsadüfi deyil. Onun dövlətçilik prinsipləri Azərbaycan cəmiyyətinin siyasi sabitliyinin, sosial həmrəyliyinin və iqtisadi tərəqqisinin əsasında dayanmaqla, bu gün də ölkənin strateji inkişafının ideoloji bünövrəsini təşkil edir. Ulu Öndərin müəyyən etdiyi konseptual yanaşmalar milli dövlətçiliyin gələcək nəsillər üçün də etibarlı istiqamət göstəricisi kimi qalmaqdadır.

Nəticə

Heydər Əliyev siyasəti Azərbaycan dövlətçiliyinin ideya və praktik əsaslarını yaratmaqla yanaşı, milli inkişafın davamlı, elmi və strateji modelini formalaşdırmışdır. O, ölkənin siyasi, iqtisadi və mədəni inkişafını vahid bir sistem daxilində düşünərək, müasir dövlət idarəçiliyi prinsiplərini milli mentalitetlə uzlaşdırmışdır. Heydər Əliyevin dövlətçilik fəlsəfəsi milli maraqların qorunması, xalqın rifahının təmin olunması, hüquqi və demokratik cəmiyyətin qurulması kimi əsas ideyalar üzərində qurulmuşdur.

Heydər Əliyevin dövlətçilik prinsipləri – müstəqillik, qanunun aliliyi, milli maraqlara sadiqlik, modern idarəetmə və xalqla birliyin qorunması bu gün də Azərbaycan Respublikasının uğurlu inkişaf kursunun təməlini təşkil edir. Onun müəyyən etdiyi strateji xətt sonrakı dövrdə də ölkənin sosial-iqtisadi və siyasi həyatında sabitlik və inkişafın əsas təminatına çevrilmişdir.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin rəsmi materialları (1993–2003). *Heydər Əliyev arxiv sənədləri*. Prezident Administrasiyası Nəşriyyatı.
2. Əliyev, H. (1994). *Milli maraqlar və xarici siyasət*. Elm və Təhsil.
3. Əliyev, H. (1995). *İqtisadi islahatlar və milli inkişaf strategiyası*. Azərbaycan Nəşriyyatı.
4. Əliyev, H. (1997). *Azərbaycanın inkişaf modeli: tarix və perspektivlər*. Maarif Nəşriyyatı.
5. Əliyev, H. (1998). *Azərbaycan Respublikasının müstəqillik siyasəti və dövlətçilik prinsipləri*. Nurlan Nəşriyyatı.
6. Əliyev, H. (2000). *Milli dövlətçilik və idarəetmə*. Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı.
7. Əliyev, H. (2001). *Dövlətçilik və milli inkişaf strategiyası*. Elm Nəşriyyatı.
8. Əliyev, H. (2003). *Müstəqillik və hüquqi dövlət quruculuğu*. Elm və Təhsil.
9. Həsənov, Ə. (2004). *Heydər Əliyev ideyaları və müasir dövlət idarəçiliyi*. Azərnəşr.
10. Məmmədov, R. (2002). *Heydər Əliyev və müasir Azərbaycan dövlətçiliyi*. Qanun Nəşriyyatı.
11. Quliyev, F. (2001). *Azərbaycanın siyasi inkişaf modeli: Heydər Əliyev dövrü*. Lider Nəşriyyatı.
12. Yıldırım, G. S. (2018). Kanada'da çokkültürcülüğün ortaya çıkış nedenleri. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 22–42.

Daxil oldu: 05.06.2025

Qəbul edildi: 29.09.2025